

**Комплексная система услуг и современных информационных продуктов
для обеспечения запросов специалистов-медиков в Украине**

**A System of Services and Up-to-Date Resources
for Meeting Information Requirements of Medical Specialists in Ukraine**

**Комплексна система послуг та сучасних інформаційних продуктів
для забезпечення запитів спеціалістів-медиків в Україні**

Павленко Р. И., Остапенко Т. А., Киришева Е. Н.

Государственная научная медицинская библиотека Украины, Киев, Украина

*Raisa Pavlenko, Tatyana Ostapenko, and Elena Kirisheva
State Scientific Medical Library of Ukraine, Kiev, Ukraine*

Павленко Р. І., Остапенко Т. А., Кірішева О. М.

Державна наукова медична бібліотека України, Київ, Україна

Авторы рассматривают систему оказания современных библиотечно-информационных услуг, предоставляемых в Государственной научной медицинской библиотеке. Комплексная система библиотечно-информационного обслуживания дает возможность быстро и качественно выполнять запросы специалистов-медиков. Предлагаются пути дальнейшего развития библиотечных услуг.

The authors analyze the system of up-to-date library and information services offered by the State Scientific Medical Library, which allows this library to respond adequately to the requirements of medical specialists. The authors propose new models for further development of library services.

Авторами розглядається система надання сучасних бібліотечно-інформаційних послуг в Державній науковій медичній бібліотеці України. Комплексна система бібліотечного обслуговування дає можливість швидко та якісно задовольняти запити спеціалістів медичної галузі. Пропонуються шляхи подальшого розвитку бібліотечних послуг.

Минуле десятиріччя докорінно змінило традиційний уклад бібліотек, зробивши незворотнім їх входження в сучасний інформаційний простір.

Структурні зміни та інноваційні процеси, що відбуваються навколо, дозволяють бібліотеці значно розширити та урізноманітнити спектр бібліотечно-інформаційних послуг для всіх категорій користувачів.

Для Державної наукової медичної бібліотеки (ДНМБ) створення комплексної системи послуг нового рівня, що ґрунтується на інформаційних потребах користувачів є пріоритетним напрямком роботи.

Прагнучи задовольнити наукові, професійні та освітні потреби медичних фахівців Бібліотека спрямовує свою діяльність на розширення кола інформаційних та сервісних послуг, поліпшення їх обслуговування.

Державна наукова медична бібліотека України в своїй діяльності спирається на нормативні документи в галузі охорони здоров'я та бібліотечної справи «Про першочергові завдання щодо впровадження новітніх інформаційних технологій» від 20 жовтня 2005 р. №1497/2005, «Про невідкладні заходи щодо реформування системи охорони здоров'я населення» від 6 грудня 2005 р. №1694/2005, Проект Концепції загальнодержавної програми збагачення та розвитку культури і духовності українського суспільства на 2007-2011 роки, які передбачають підтримку розвитку бібліотек та підвищення ефективності системи надання інформаційних послуг.

В ДНМБ продовжується цілеспрямована робота щодо перетворення її в сучасний бібліотечно-інформаційний центр, де представлені традиційні (ведення каталогів і картотек, інформування користувачів про нові надходження, проведення Днів інформації, Днів фахівця, організація виставок та оглядів літератури тощо) та новітні види бібліотечних та інформаційних послуг.

Починаючи з 1957 року і до теперішнього часу для інформаційного забезпечення фахівців медичної галузі в Бібліотеці здійснюються усні та письмові переклади з актуальних проблем медицини та охорони здоров'я.

Актуальним та перспективним напрямом обслуговування читачів є представлення інформаційних матеріалів до фахових медичних видань. Плідно співпрацюємо з редакціями газет та журналів: «Ваше здоров'я», «Здоров'я України», «Українська медична газета», «Ліки України», «Серце і судини», «Медичний індекс» та ін.

Номенклатура послуг постійно розширюється і модернізується відповідно до нових технологій. Це бібліографічна, довідково-інформаційна допомога; випуск бібліографічних покажчиків різного характеру; надання консультацій; віртуальне інформаційне обслуговування; забезпечення доступу до світових інформаційних ресурсів.

Прагнучи зберегти свої традиційні функції в умовах сучасного інформаційного суспільства, Державна наукова медична бібліотека розробляє та пропонує нові послуги, що ґрунтуються на використанні сучасних комп'ютерних технологій, WEB-технологій, Інтернет, які забезпечують максимальну доступність медичної літератури для читача-медика, збільшують можливість задоволення запитів користувачів бібліотеки.

Впродовж останніх років в ДНМБ створено значну кількість нових бібліотечно-інформаційних продуктів і послуг:

- забезпечення доступу користувачів до електронних баз даних (ЕБД) бібліотеки;
- відкрито інформаційно-комп'ютерний центр;
- створено фонд CD-Rom;
- організовано доступ до онлайн-каталогу бібліотеки для відділених користувачів, який забезпечує інформацією цілодобово;
- надано доступ до бібліографічних, фактографічних та повнотекстових баз даних на електронних носіях, придбаних бібліотекою.

Крім того, користувачі бібліотеки мають можливість вільно користуватися Інтернетом та електронною поштою, отримувати копії потрібних їм документів на паперових та електронних носіях інформації.

Для надання інформаційних довідок використовується система каталогів та картотек, довідкові та інформаційні видання, придбані електронні бази даних, електронний каталог бібліотеки та ресурси Інтернет. Щороку надається близько 160000 довідок різного типу, в тому числі з використанням електронних баз даних.

Набули популярності серед фахівців-медиків довідково-аналітичні послуги, що потребують поглибленого пошуку: адресні, уточнювальні, фактографічні, аналітичні, статистичні. Обслуговування користувачів різними базами даних та різноманітними інформаційними продуктами дає змогу значно розширити свій сервіс та сприяти загальнодоступності до світових інфоресурсів.

Широке використання Інтернет-технологій призвело до появи нової категорії користувачів – онлайн-користувачів, які на дистанції можуть повноцінно користуватися електронними ресурсами бібліотеки. Вже сьогодні збільшилась кількість щоденних звернень до Web-сервера бібліотеки. Це говорить про зміни, що відбуваються в режимі обслуговування бібліотекою своїх користувачів. Враховуючи це та з метою оперативного доступу до інформації про поточні надходження на Web-сторінці Бібліотеки до уваги практикуючих лікарів та організаторів охорони здоров'я пропонуються тематичні бібліографічні списки нової літератури за наступними темами:

- Управління, фінансування, планування в охороні здоров'я.
- Страхова медицина.
- Освіта, передовий досвід в охороні здоров'я.
- Організація амбулаторно-поліклінічної, спеціалізованої допомоги та роботи стаціонарів.
- Сімейна медицина.
- Охорона материнства і дитинства.
- Профілактика і лікування психічних захворювань, алкоголізму та наркоманій.
- СНІД.
- Медицина катастроф.
- Медико-соціальні аспекти аварії на Чорнобильській АЕС.
- Туберкульоз.

Інформація оновлюється щоквартально і включає періодичні видання, книги, патентні документи з нових надходжень до Бібліотеки.

Розширюючи свій сервіс та спектр обслуговування користувачів, в бібліотеці започатковано створення фонду електронних документів.

Міністерство охорони здоров'я України видало Наказ від 21.06.2005 р. №294 «Про створення в Державній науковій медичній бібліотеці МОЗ України вітчизняного фонду електронних документів», що складається з таких основних інформаційно-ресурсних компонентів: бази електронних документів (комп'ютерних версій книг, періодичних видань тощо) та електронного каталогу медичних видань.

Починаючи з 2005 року, бібліотека згідно Наказу отримує примірник електронної версії українських періодичних видань медичної тематики та матеріалів наукових заходів, які проводяться відповідно до Реєстру з'їздів, конгресів, симпозіумів та науково-практичних конференцій.

Важливою складовою процесу інформаційного обслуговування медичних спеціалістів є придбання бібліотекою прав на доступ до електронної інформації найбільших видавництв світу. Впродовж 6 років ДНМБ є членом Консорціуму українських бібліотек за проектом eIFL Direct «Електронна інформація для бібліотек», який забезпечує доступ до електронних баз даних одного з найбільших у світі видавництв «EBSCO». В 2005 році Бібліотека, як постійний член Консорціуму, отримала доступ до ресурсів компанії безкоштовно, завдяки гранту від Американського дому в Україні. Цей надзвичайно потужний інформаційний ресурс забезпечує доступ до 4800 журналів медико-біологічного профілю, з яких майже 1500 в повнотекстовому варіанті.

Доступ користувачів Бібліотеки до національних і світових інформаційних ресурсів забезпечується шляхом використання баз даних: «EBSCO», «PubMed», ProQuest», «Российская медицина».

В рамках проекту INTAS Бібліотека має можливість надавати інформаційні послуги та доступ до електронних версій періодичних видань видавництв «Springer», «Kluwer», «Blackwell». Завдяки Інформаційно-Консорціуму та консорціуму учасників програми INTAS Державна наукова медична бібліотека широко використовувала тріал-період (безкоштовний тестовий доступ) до інформаційних ресурсів Science Direct, ELSEVIER, EAST VIEW.

Надається максимальна допомога кожному користувачеві в освоєнні навиків і вмінь самостійно працювати в традиційних і електронному каталогах в пошуку і відборі інформації.

Створення WEB-сайту є невід'ємною складовою нової моделі обслуговування, орієнтованої на задоволення потреб користувачів. Сайт Бібліотеки містить електронний каталог з можливістю віддаленого пошуку, але, на жаль, ще без можливості замовляти знайдену літературу по електронних каналах зв'язку. На сьогодні це лише поодинокі випадки електронної доставки документів, здебільшого невеликі за обсягом. Так, в першу чергу, виконуються запити найбільш відділених (зарубіжних) користувачів. Наприклад, на запит професора медицини Даміана Гловського постійно здійснюється пошук та відправка електронних документів, вже вкотре виконуються запити Бібліотеки Латвійського університету в рамках співробітництва в галузі біографічних досліджень і для науково-медичної бібліотеки Латвії та ін.

Створення служби електронної доставки документів (ЕДД) – найближча перспектива, яка буде реалізовуватись поетапно в ДНМБ.

З метою оперативного доступу до інформації про нові надходження з 2005 року Бібліотека пропонує на власній WEB-сторінці тематичні бібліографічні списки нової літератури. Інформація оновлюється щоквартально і включає періодичні видання, книги і патентні документи. Послуги такого рівня, що надаються Бібліотекою, являються на сьогоднішній день інноваційною формою довідково-бібліографічного обслуговування.

Характерною особливістю системи інформаційного обслуговування в Державній науковій медичній бібліотеці є налагодження взаємовигідних зв'язків між бібліотеками та різноманітними інформаційними установами. Набирає обертів робота на корпоративних засадах з медичними бібліотеками, Національною бібліотекою України ім. Вернадського, редакціями медичних видань та іншими інформаційними установами.

Продовжується вивчення питання корпоративної індексації журнальних статей на основі тезауруса MeSH та шляхів обміну інформацією між медичними бібліотеками. З цією метою виявлені медичні бібліотеки мережі, які мають комп'ютери, програмне забезпечення, підтримують міжнародний формат записів та індексують статті на основі MeSH.

З метою інтеграції бібліотечно-бібліографічних ресурсів бібліотек міста проводилася аналітико-синтетична обробка періодичних видань для наповнення єдиної бази даних «Реферати наукових видань України» Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (НБУВ), на основі якої формується Український реферативний журнал «Джерело», випуск 4 «Медицина».

Державна наукова медична бібліотека спільно з Національною бібліотекою України ім. В.І. Вернадського та Асоціацією бібліотек України випускає компакт-диск Серія 4. «Медичні науки» в рамках проекту Система наукових електронних видань України «Бібліотека – суспільству», (у 2005 році вийшов Вип.3.), що вміщує 135 тис. бібліографічних записів про видання 1980-2005 рр. з медичних, біологічних та суміжних наук і 5,8 тис. авторефератів дисертацій, захищених в Україні в 1998-2005 рр. з цієї проблематики.

Світове бібліотечне співтовариство давно зрозуміло, що кооперація зусиль бібліотек дає змогу значно скоротити витрати на традиційні бібліотечні процеси, а також сформувати новий тип міжбібліотечних відносин.

Головним орієнтиром сьогодні для Державної наукової медичної бібліотеки стало бажання розвивати та створювати умови якісного і швидкого доступу до сучасної інформації та знань для задоволення інформаційних потреб читачів-медиків.